

Refleksija društvenih strahova u horor filmu

Favretto, Melisa

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:985788>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Melisa Favretto

Refleksija društvenih strahova u horor filmu

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Melisa Favretto

Matični broj: 0242034416

Refleksija društvenih strahova u horor filmu

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije

Mentor: doc.dr.sc.Boris Ružić

Rijeka, 2024.

IZJAVA O AUTORSTVU

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala završni rad pod naslovom:

Refleksija društvenih strahova u horor filmu

i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (bilo da su u pitanju mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni članci, stručni ili popularni članci) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime:

Datum:

SADRŽAJ:

1.UVOD	6
2.VEZA DRUŠTVA I FILMOVA STRAVE.....	7
2.1 KONTRAKULTURA 60-IH I NJEN UTJECAJ NA FILM	12
2.2. MAJČINSKI HOROR U FILMU „ROSEMARYNA BEBA"	13
2.3. DRUŠTVENO-POLITIČKI HOROR „NOĆ ŽIVIH MRTVACA”	16
2.4.VELIKO KRIZNO RAZDOBLJE 70-IH.....	18
2.5. RELIGIJSKA KRIZA U FILMU „EGZORCIST"	20
2.6. EKONOMSKA KRIZA U FILMU “TEKSAŠKI MASAKR MOTORNOM PILOM”	22
3.ZAKLJUČAK.....	25
4.POPIS LITERATURE	26
5.POPIS ILUSTRACIJA:.....	28
5.1.SLIKE:.....	28
6.MEDIJSKI IZVORI	28
6.SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI	29

1.UVOD

Mnogi su filmove strave odbacili kao žanr koji nema umjetničku vrijednost, no analiza žanra pokazuje da je ona izrazito efikasna forma za izražavanje društvenih anksioznosti kroz povijest. Kod analiza stručnjaci su nailazili na problematičnost žanrovskih granica za horor filmove. Točnu granicu između horora i njemu srodnih žanrova poput znanstvene fantastike, trilera i dr., teško je odrediti jer sadrže elemente više žanrova. Kako bismo u potpunosti razumjeli teme filmskih djela potrebno je utvrditi žanr specifičnog filma kao i njegove karakteristike, identifikatore i granice. O metodi klasificiranja filmova prema žanru raspravljalo se od samih početaka. Altman u svom radu "A Semantic/Syntactic Approach to Film Genre" napisao je kako slični obrasci, značajke i radnje mogu definirati žanr.¹ Možemo spomenuti i Weinstocka koji horor definira kao umjetničku formu koja je fokusirana na transgresiju i prelaženje granica.²

Cilj ovog rada je analizirati američke horor filmove iz 60-ih i 70-ih godina u povijesno-društvenom kontekstu. Glavna teza ovog rada jest da su društvene promjene imale utjecaja na horor žanr gdje su filmovi reflektirali društvene strahove. Korištena metodologija sastoji se od proučavanja teorije Davida J. Skala i Siegfrieda Kracauera, uz gledanje sljedećih filmova: „Noć živih mrtvaca” (Romero, 1968.), „Rosemaryna beba” (Polanski, 1968.), „Egzorcist” (Friedkin, 1973.) i „Teksaški masakr motornom pilom” (Hooper, 1974.), te prikupljanju i analiziranju podataka pomoću filmske literature. U prvom dijelu rada fokusirat ću se na kratki povijesni pregled žanra i na pojašnjavanje Skalove i Kraucerove teorije. Drugi dio bit će posvećen prikazu društveno-povijesnog konteksta u kojem su filmovi izašli. Svako potpoglavlje sadržavat će povijesni pregled s kratkom analizom filma.

¹ Altman, R. (1984) "A Semantic/Syntactic Approach to Film Genre." Cinema Journal, vol.23.,no.3.University of Texas Press

² Weinstock, Jeffrey Andrew, (2017.),"The Cambridge Companion to American Gothic", Cambridge University Press.).

2. VEZA DRUŠTVA I FILMOVA STRAVE

„Horor je reakcija, a ne žanr.“³

John Carpenter

Od prvih horor filmova iz 19. stoljeća pa sve do najnovijih, teme i podtekst odražavali su strahove društva. Strahovi ovise o društvenom, kulturnom i povijesnom kontekstu, kao i o drugim faktorima (rasa, klasa, seksualnost...) koji utječu na razinu moći koju pojedinci imaju u društvu. Ako razmotrimo društvena pitanja poput rasizma, seksizma, religije i dr., ti strahovi mijenjali su se na temelju trenutnih događaja. Povijest horor žanra mijenjala se s promjenama u politici, društvu i kulturi općenito. Ljudi su počeli eksperimentirati s jezivim slikama od samih filmskih početaka. Najveću zaslugu za oblikovanje horor žanra imao je gotički roman, književni žanr koji je nastao u 18. stoljeću u Engleskoj. Gotičku literaturu možemo opisati kao priču s elementima napetosti i užasa koja je proizvela jedan od kulturnih književnih kanona poput "Frankensteina" autorice Mary Shelley.

Prvi horor filmovi pojavili su se u samim počecima kinematografije. Za gledatelje bilo je nečeg izrazito nadnaravnog u načinu na koji su ljudi snimljeni na filmu. Prvi filmovi izazvali su osjećaje neugode i užasa kod ljudi za koje je film bio oblik mračnog očaravanja. Taj novi medij činio se savršenim alatom za stvaranje mračnih narativa s nadnaravnim temama.⁴ Mnogi filmovi su posuđivali upravo iz gotičke književnosti koja je govorila o jezivim čudovištima i ukletim kućama. Pravi procvat žanra dogodio se tijekom Velike depresije. Savršen primjer je Njemačka nakon Prvog svjetskog rata koja je zabranila sve strane filmove, strah i očaj njemačkih građana bili su

³ Portner, Dave, (2015.) "Don't Call John Carpenter A Horror Movie Director, Says

John Carpenter", Interviewmagazine, <https://www.interviewmagazine.com/film/john-carpenter-halloween-horror> (pristupljeno 15.1.2024.)

⁴ Wilson, Karina, (2005.) "The First Silent Horror Movies", <https://horrorfilmhistory.com/wp/silent-horror-movies/> (pristupljeno 13.1.2024.)

jedan od razloga nastanka njemačkog ekspresionizma, filmskog žanra koji se bavio suočavanjem s ekonomskim i društvenim posljedicama rata.

Važni utjecaj na povijest horor žanra imao je Haysov kodeks koji je bio prvi pokušaj cenzuriranja "nepristojnog" sadržaja. Propisivao je što se smije, a što ne smije prikazivati na filmu.⁵ Od autora se zahtijevalo da ne proizvode filmove koji na bilo kakav način smanjuju moralnost kod gledatelja. Propisi su primjerice zabranjivali prikazivanje i spominjanje homoseksualnosti i dr. "perverzija", međurasnih spolnih odnosa, a određivali su i načine kako se smiju ili ne smiju prikazati, preljubi, ljubljenje, golotinja i dr. Kodeks je nedostatkom ovlasti nad cenzurom stranih filmova i usponom televizijske popularnosti počeo gubiti kontrolu nad filmskom industrijom. Kodeks se borio da zadrži kontrolu, no 1968. godine je odbačen, te je to ublažavanje cenzure omogućilo filmašima veću slobodu i mogućnost za razotkrivanje starih tabua.

Prvi svjetski rat bio je značajan događaj za njemačku kinematografiju koja se tada nalazila u teškoj poziciji. Peterlić u knjizi „Povijest filma- rano i klasično doba” spominje kako je došlo do potrebe za povećanjem domaće produkcije.⁶ Istovremeno su filmaši primijetili važnost propagandističkog filma u podizanju nacionalnog duha tijekom kriznih razdoblja. Žanrovi poput komedija i povijesnih melodrama bili su uspješni, ali filmovi koji su pokazali sklonost fantastičnom i ekspresionističkom stilu, ostavili su utisak u filmskoj povijesti. Prema Hrvatskoj enciklopediji ekspresionizam je umjetnički i književni smjer koji je najveći zamah doživio između 1910. i 1925. na njemačkome govornom području.⁷ Općenite karakteristike ekspresionizma u očituju se u vanjskom prikazivanju čovjekova unutarnjeg svijeta kroz temeljne osjećaje straha, ljubavi, mržnje

⁵ HAYSOV KODEKS. Filmska enciklopedija (1986-90), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. Pristupljeno 8.4.2024. <<https://filmska.lzmk.hr/clanak/haysov-kodeks>>

⁶ Peterlić, Ante (2008.), "Povijest filma-rano i klasično doba", Hrvatski filmski savez

⁷ekspresionizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 5.9.2024.

i tjeskobe.⁸ Donald E. Gordon u knjizi "Expressionism: Art and Ideas" komentira "Ekspresionist želi, prije svega, izraziti sebe... (ekspresionist odbija) neposrednu percepciju i gradi na složenije psihičke strukture..."⁹ Kod ekspresionizma u filmu, Peterlić je komentirao „Kad je, međutim, riječ o filmu, razlog pojave ekspresionizma ne tumači se jedino kao utjecaj istorodne struje u drugim umjetnostima, nego i kao izraz tjeskobnih stanja njemačke duše nakon Prvog svjetskog rata... ”.¹⁰ Ekspresionizam je počeo još od romantizma, koji se bavio „svojstvima moći” i u kojemu su postojali i gotički elementi. Ti gotički elementi utjecali su na sklonost fantastici koja je privlačila publiku. Peterlić u knjizi opisuje stil filma „Kabinet doktora Caligarija”, Roberta Wienea „...sva će se radnja zbivati u izrazito stiliziranu, artifičijelnom dekoru, s crtanim kulisama koje okružuju scenu.. ta nacrtana scenografija ekspresionističke je naravi...dominiraju kontrastne crno-bijele plohe orubljene neprijateljski „oštrim” linijama(*Slika 1.*)... u osvjetljenju dominira mračnost, radnja se zbiva dobrim dijelom pod plaštem noći, ponekad u klaustrofobičnom okružju, a jaku retoričku vrijednost imaju sjene, koje također mogu sugerirati podvojenost ličnosti(*Slika 2.*)”.¹¹

⁸ EKSPRESIONIZAM. *Filmska enciklopedija (1986-90), mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. Pristupljeno 5.9.2024. <<https://filmska.lzmk.hr/clanak/ekspresionizam>>.

⁹ Gordon, Donald E. (1987.), *Expressionism: Art and Ideas*. New Haven: Yale University Press

¹⁰ Peterlić, A., op. cit., str. 120.

¹¹ Ibid., str. 122.

Slika 1. Klaustrofobičan svijet Caligarija. Ekspresionistička arhitektura sa oštrim rubovima stvarala je distorzirani svijet u filmu.

Slika 2.

Slika 2. Karakterističan vizualni stil za njemački ekspresionizam. Sjene su često prikazivale podvojenu ličnost lika.

Takvo izopačenje vanjskog svijeta simbolizira rastrojenost unutarnjeg duševnog života protagonista. Junaci ekspresionističkih filmova često su podvojene ličnosti, dvojnici, čudovišta iz mašte, hipnotizeri i sl. Ta „germanska egzotika”, kako ju Peterlić nazvao, jamčila je

prepoznatljivost u inozemstvu i upravo je film „Kabinet doktora Caligarija” dao najsnažniji doprinos toj struji, te je sa svojom stiliziranom vizualnom komponentom i inovativnim motivima zaintrigirao filmski svijet.

Među prvima koji su pisali o povezanosti horor filmova i društva bio je Siegfried Kracauer. U knjizi "From Caligari to Hitler: A Psychological History of the German Film" iz 1947. godine, autor prati rađanje nacizma iz kinematografije Weimarske Republike.¹² Zanimljiv aspekt njegove knjige je metoda koja sadrži povijest filmske industrije i reference na političko-povijesne događaje u njemačkom društvu. Njegova studija o bogatoj kinematografskoj povijesti Weimarske republike otvorila je novi teren u istraživanju veza između filmske estetike, prevladavajućeg psihološkog stanja Nijemaca u weimarskoj eri i društveno-političke zbilje tog razdoblja. Na primjeru filma "Kabinet doktora Caligarija" je izlagao zanimljivu tezu da popularni filmovi odražavaju tjeskobe određenog razdoblja, gdje je jedna od primarnih pretpostavki ta da su filmovi idealni za izražavanje nesvjesnih tendencija društva i da se analizom filmova mogu otkriti psihološke preokupacije ljudi. Kracauer komentira film na sljedeći način “Namjerno ili ne,

¹²Kracauer, Siegfried (2004). "From Caligari to Hitler: A Psychological History of the German Film", Princeton University Press.

CALIGARI razotkriva dušu koja se koleba između tiranije i kaosa i suočava se s očajnom situacijom: čini se da je svaki bijeg od tiranije baca u stanje potpune zbunjenosti... film širi sveprožimajuću atmosferu horora.”¹³ Njegova knjiga postavila je temelje moderne filmske kritike.

Gotovo pola stoljeća kasnije izlazi knjiga "The Monster Show: A Cultural History of Horror" u kojoj autor David J. Skal opsežno istražuje kulturne aspekte koje uključuju uspon i razvoj horor filmova, gdje povlači paralele između filmova i društvenih kriza kroz povijest.¹⁴ Sa zanimljivim anegdotama i detaljnom analizom autor istražuje širok spektar kulturnog izražavanja, od slikarstva, kazališta, fotografije do televizije, knjiga i stripova. Autor se u konačnici fokusira na film kao dominantnu umjetničku formu gdje ispituje načine na koji je taj medij prikazao ratne traume (Prvi i Drugi svjetski rat, rat u Vijetnamu), cenzuru 50-ih godina, strahove od invazije izazvane Hladnim ratom, povezanost vampira s Aids krizom, prikaz građanske zabrinutosti oko seksa i reprodukcije u hororima 1960-ih nakon uvođenja pilule i talidomida te druge događaje koje su obilježile 20. stoljeće. Skal u knjizi govori o užasima rata gdje kaže "Ratovi se ne rješavaju sami od sebe ... sve do godina nakon što borba prestane. Isto vrijedi i za ekonomske depresije, smrtonosne epidemije, politički lov na vještice — traume mogu trajati desetljećima".¹⁵ Tvrdio je kako je rat imao ogroman utjecaj na umjetničke pokrete poput ekspresionizma tijekom 20-ih godina. Upravo na filmu "Kabinet dr. Caligarija" je prikazao taj utjecaj. Smatrao je da je film proizašao iz traume Prvog svjetskog rata, gdje su prema njegovim riječima "nadrealističke preokupacije deformiranim i unakaženim tijelima do iznenadne prisutnosti, nakon rata, značajne populacije bogalja i osakaćen. Moderna skrb je uvela nove i prije nezamislive pristupe uništavanju ili brutalnom preuređivanju ljudskog tijela.”¹⁶

U ovom poglavlju prikazala sam kako je horor žanr nastao iz gotičke književnosti te da su ljudi od samih početaka bili fascinirani mračnim temama. Ukratko sam pojasnila teorije Kracauera i Skala koji su nam približili povezanost filmskog medija i društva. U sljedećem poglavlju analizirat ću važan društveni pokret kontrakulture te kakav je utjecaj imala na društvo i sam film.

¹³Ibid., str.74.

¹⁴ Skal, David J. (2001.), "The Monster Show:A Cultural History of Horror", Farrar, Straus and Giroux

¹⁵Ibid., str.386.

¹⁶Ibid., str.48.

2.1 KONTRAKULTURA 60-IH I NJEN UTJECAJ NA FILM

Kultura čini veliki dio našeg života, utječe na naš način razmišljanja, djelovanja i življenja. No, što ako se naša razmišljanja ne slažu s mainstream kulturom? Kroz povijest su uvijek postojale skupine ljudi koje su odbacivale ideje mase i prigrllile drugačiji put. Kontrakulturu možemo shvatiti kao kulturu skupine ljudi sa životnim stilovima i vrijednostima suprotnim onima uspostavljene kulture. Često je znala biti u suprotnosti s prevladavajućim normama. Izraz kontrakulture prvi put se pojavila 1969. godine u knjizi "The Making Of a Counter Culture" Theodorea Roszaka.¹⁷ Najbolji primjer bila je kontrakultura koja je tijekom 60-ih godina prosvjedovala protiv američkog uplitanja u Vijetnamski rat. Mnoga društvena pitanja potaknula su rast ovog pokreta, jedan od njih je bio pokret za građanska prava u SAD-u koji je tražio rješavanje ustavnih nezakonitosti u građanskim pravima, posebno u vezi s općom rasnom segregacijom, dugotrajnim lišavanjem glasa crnaca te stalne rasne diskriminacije (na poslu, pristupu javnim mjestima i sl.). Pokret se pojavio kao potreba za jednaka prava i za ukidanje rasne segregacije i isključenosti. Njegovi sudionici koristili su razne strategije, od prosvjeda, bojkota, protestne marševe, pa sve do lobiranja kod vladinih dužnosnika za zakonodavnu akciju.¹⁸ Suočili su se s mnogim zaprekama te su svojim isticanjem postali žrtve napada, premlaćivanja i uhićenja. Do kraja 1960-ih, pokret za građanska prava doveo je do dramatičnih promjena u zakonu i javnoj praksi, te je osigurao pravnu zaštitu prava i sloboda za Afroamerikance koji će oblikovati američki život sljedećih godina.

U prvi plan došla je potreba za poboljšanjem manjinskih prava (poput prava žena, homoseksualaca i dr. marginaliziranih skupina). Dostupnost novih i učinkovitijih oblika kontracepcija bila je ključna za seksualnu revoluciju te je radikalno promijenila društvenu dinamiku omogućivši mladima veću slobodu. Horror filmovi 60-ih odražavali su upravo to doba brzih promjena i neizvjesnosti koji su stvarali sve veći generacijski jaz među američkom populacijom. Društvena

¹⁷ Roszak, Theodor (1969.), „The Making Of a Counter Culture“, Doubleday & Co

¹⁸ Library of Congress, „The African American Odyssey: A Quest for Full Citizenship“, <https://www.loc.gov/exhibits/african-american-odyssey/civil-rights-era.html> , (pristupljeno 24.7.2024.)

stabilnost poslijeratnih godina urušila se jer su se stavovi drastično promijenili. Horor filmovi nudili su načine tumačenja tog brzog tempa, često su služili kao upozoravajuće priče o opasnostima napuštanja tradicionalnih normi.

U ovom razdoblju vladao je pobunjenički duh mladih koji su se usprotivili svijetu koji su im njihovi roditelji stvorili, a uz to su se vodile važne bitke za ljudska prava. Horor filmovi 60-ih odražavali su to doba promjena i neizvjesnosti među američkom populacijom. U sljedećem poglavlju slijedi analiza filma „Rosemaryna beba“ kroz koju ću analizirati strah o majčinstvu i društvenih očekivanjima od žena.

2.2. MAJČINSKI HOROR U FILMU „ROSEMARYNA BEBA“

Majčinstvo je tema koja se često obrađuje u filmovima, osjećaji odgovornosti, ranjivosti i straha vezani uz nju često se prikazuju u horor žanru. Postavlja se pitanje "Zašto je majčinstvo toliko zastrašujuće?". Ovi filmovi prikazuju kako društvo gleda na majčinstvo. Primjerice majke često gledamo kao brižne osobe koje skrbe za svoje dijete i obitelj, dok na očeve gledamo kao stroge osobe s autoritetom. Majčinstvo je postalo uokvireno kao funkcija ženske prirode, te je kao rezultat toga postalo dio naše društvene definicije ženstvenosti, žene koje nisu majke smatraju se devijantnima. U ovim filmovima vidljiv je utjecaj feminizma drugog vala, razdoblje u kojem su žene zahtijevale jednaka prava, protestirale su zbog načina na koji su bile sustavno isključene iz javnog života te premještene da obavljaju kućanske poslove i odgajaju djecu. Žene koje su odstupale od toga su prikazane kao neprijatelj tradicionalne obitelji. „Rosemaryna beba“ (1968.), film redatelja Romana Polanskog, napravljen je prema istoimenoj knjizi Ire Levina iz 1966. U filmu se mladi vjenčani par Guy i Rosemary Woodhouse useljava u veliki stambeni kompleks koji krije mračnu prošlost. S njima se ubrzo sprijateljuje stariji par Castevets. Minnie je najviše uključena u njihove živote, upada nepozvana ostavljajući Rosemary bez vlastitog mira i neovisnosti. Rosemary ubrzo zatrudni i u njenom život počinju se događati čudne stvari. Počinje sumnjati da susjedi Minnie i Roman Castevets stoje iza tih događaja te kao članovi sotonističkog kulta žele oduzeti njeno dijete.

Kad ljudi raspravljaju o mjestu žene u društvu, majčinstvo postaje vrlo zanimljivo područje za istraživanje. Vidljivo je da je ovaj film proizvod svog vremena, gdje je veliki naglasak bio na padu

građanskog morala tijekom 60-ih godina. U to vrijeme dolazi do velikog kulturnog pomaka, a jedna od najvećih proizašla je iz pada kršćanstva i porasta sotonizma u pop kulturi. U filmu mračna povijest stambenog kompleksa pokazuje sve veće kulturološke tjeskobe koje remete obiteljski život tijekom 60-ih, poput straha žena da ih se manipulira kako bi održale idiličnu obiteljsku sferu. Porast zanimanja za okultno počelo je 60-ih u Americi te se često povezuje s new age spiritualizmom. Ovo desetljeće u američkoj povijesti obilježeno je brojnim kontroverznim događajima, koje je rezultiralo velikim društvenim tjeskobama. Te promjene imale su značajan utjecaj na razvoj okultnih tema, manifestirajući se u umjetnosti i popularnoj kulturi.¹⁹ Porast utjecaja sotonizma u društvu vidljiv je i u ovom filmu. Hutch tijekom večere objašnjava paru kako su prve stanovnice stambene zgrade bile sestre Trench, viktorijanske žene koje su skuhalo i pojele djecu, dok je drugi zloglasni stanar bio sotonist Adrian Marcato. U knjizi “The Feminine Mystique”, autorica Betty Friedan osmislila je pojam ženske mistike kako bi opisala društvenu pretpostavku da žene mogu pronaći ispunjenje kroz kućanske poslove, brak, seksualnu pasivnost i odgajanje djece.²⁰ Njen koncept monstruoznog ženskog komentira kako su žene prikazane na filmu. Žene su se često mjerile prema uspjehu njihovog odgoja djece. Publika u filmu može osjetiti kako je Rosemary na zastrašujući način nametnuta odgovornost majčinstva što dovodi do pitanja o autoritetu, želji i ulozi žena da se uklape u patrijarhat.

U filmu Rosemary počinje kao savršena domaćica, brižna i odana mužu, ali kako se priča nastavlja, to se mijenja. Važno je istaknuti njen odnos s mužem koji se na prvu se čini vrlo idiličnim, no kroz film otkrijemo pravu dinamiku para. Rosemary se prema mužu ponaša izrazito subverzivno, gdje uvijek gleda kako da mu ugodu, pri upoznavanju novih ljudi ona ga gotovo fanatično hvali kao izvrsnog glumca, stavlja njegove potrebe i želje ispred svojih. Guy je vrlo usmjeren na sebe i svoju karijeru, te se prema njoj ponaša gotov patronizirajuće. Primjerice, jedno večer Minnie donese čokoladni mousse koji Rosemary odbija pojesti jer ima čudan okus, Guy se naljuti jer smatra da je Rosemary u tom trenutku nezahvalna te da se ponaša djetinjasto. Rosemary, kako bi smirila situaciju, pojede desert da udovolji mužu. Tu istu večer Rosemary pada u san i biva silovana od

¹⁹Artyushenko,Anna,(2022.),“The Rise of the Occult in 1960s America”, <https://www.byarcadia.org/post/rise-of-the-occult-in-1960s-america> , (pristupljeno 7.2.2024.)

²⁰ Friedan,Betty (1963.), “The Feminine Mystique”, W. W. Norton

strane Sotone. Sutradan se budi zbunjena i s ogrebotinama, Guy joj objasni događaje od prijašnje noći, pritom ne iskazujući nikakvo kajanje. U njenom životu počinju se događati čudne stvari, te postaje sumnjičava prema drugima, povučena i izrazito zaštitnički nastrojena prema svom djetetu. Polako gubi kontrolu nad vlastitim tijelom i njezina trudnoća na neki način označava gubitak kontrole za ženu. S vremenom zdravlje joj postaje sve gore. Njezino se tijelo počinje mijenjati, koža joj postaje blijeda, osjeća abnormalne bolove te smršavi, na što joj ukazuju prijateljice. Time se htjelo prikazati ne samo fizički već emocionalni prikaz trudnica. Promjene u osobnosti vidljive su u sceni nakon zajedničke večere s prijateljima gdje se Rosemary i Guy posvađaju oko njezine trudnoće i boli koju osjeća. U sceni Guy odbija promijeniti liječnika govoreći da to nije pošteno prema njezinom trenutnom liječniku Sapersteinu. Rosemary je bijesna što se cijelo vrijeme ogлуšuje i ignorira njezine potrebe, kaže 'što je s tim što je pošteno prema meni'. To je bio važan trenutak u filmu jer se prvi put zauzela za sebe, ali i vidjela da, ako želi spasiti sebe i dijete, ne može računati ni na koga osim na sebe.

Važna scena događa se pri samom kraju filma, nakon što Rosemary rodi, svoje dijete nije vidjela nakon poroda, te cijelo vrijeme je pod tabletama koje ju uspavljaju. Uskoro čuje dječji plač na što se drugi ogлуšuju, te joj govore kako je to posljedica post porođajnog sindroma. U njoj raste sumnja te s namjerom da sazna istinu prestaje uzimati tablete te se ušulja u stan Castevets. Ubrzo otkriva da su njezin suprug i susjedi upleteni u sotonistički kult, te da su koristili Rosemaryno tijelo za rođenje Sotonina sina. Nakon što je njezina svrha ispunjena, gotovo da nemaju nikakve koristi od nje osim za odgajanje djeteta. Tragedija filma je u tome što nijedan od njezinih izbora nije napravio nikakvu razliku, beba se rodila i ona je prisiljena brinuti se o njoj, izgubila je ono malo slobode što joj je preostalo i žrtvovala je ostatak svoje neovisnosti kako bi se brinula za dijete. Uloga žena je da budu tihe, brižne i da prihvaćaju svoju vjeru s milošću i popustljivošću. Rosemary na kraju filma ne uzvraća, ne vrišti, tiha je. Ona predstavlja strahove koji proizlaze iz patrijarhalne pozicije žena

U ovom poglavlju kroz analizu filma "„Rosemaryna beba"" prikazala sam na koji način horor film specifično obrađuje temu društvenog pritiska na žene, kao i očekivanja da majčinstvo bude ženin posao. U sljedećem poglavlju analizirat ću „Noć živih mrtvaca", film koji je ostavio trag u filmskoj povijesti sa svojim značajnim komentarima o ratu i rasnim tenzijama tijekom 60-ih godina.

2.3. DRUŠTVENO-POLITIČKI HOROR „NOĆ ŽIVIH MRTVACA”

„Noć živih mrtvaca” je američki horor film iz 1968. godine koji je režirao George Romero. U filmu se Barbra i njen brat Johnny jedne večeri zapute autom na groblje. Tamo ih napadne čovjek, Johnny nastrada, a Barbra pobjegne u panici.²¹ Ubrzo se skloni u obližnju kuću gdje upozna Bena i druge likove. Kako noć prolazi, opasnost postaje sve veća, rastu tenzije te likovi malo po malo umiru. Jedino Ben preživi noć, no biva ubijen od skupine ljudi koji ga zamijene za žive mrtvace. Važno je zapitati se kako je ovaj niskobudžetni film ostavio veliki trag na filmsku povijest. Da bismo to shvatili trebamo razumjeti klimu u kojoj je ovaj film napravljen. U horor filmovima 50-ih dominirali su filmovi s čudovištima, vanzemalcima i ogromnim insektima koji za mnoge građane nisu bili toliko strašni. U to vrijeme na taj žanr su gledali kao blesavu zabavu za djecu i tinejdžere koji su uživali u jeftinim oblicima uzbuđenja. Stvari su se počele mijenjati u tijekom 60-ih, kada su filmovi postali nasilniji i počeli su obrađivati ozbiljnije teme. Upravo kroz recepciju publike koja je po prvi put okusila pravi teror s kojim su se poistovjetili shvaćamo važnost filma. Na to se osvrnuo i filmski kritičar Roger Ebert koji opisuje teror koji je zavladao tijekom prikaza filma "Djeca u publici bila su zaprepaštena... Navikli su ići u kino. Naravno, i prije su gledali neke horor filmove, ali ovo je bilo nešto drugo... Ovo su bile djevojčice koje ubijaju svoje majke. Što je najgore, čak je i heroj ubijen... Kad je heroj ubijen, to nije nesretan kraj nego tragičan: Nitko nije izašao živ... osjetio sam pravi užas u tom kvartovskom kinu. Vidio sam djecu... i strah koji su oni osjećali." ²²

Strah je univerzalna emocija, ona koja otkriva naš moral, pokazuje društvenu i političku klimu koja se vrtjela tijekom 60-ih godina. „Noć živih mrtvaca" prikazala je upravo te rasne strahove u američkom društvu. U filmu nas autor usmjerava da zaključimo da je Barbra protagonistica filma, no pojavom Bena mijenja se protagonist te sama perspektiva filma. Ben kao lik jedan je od najznačajnijih filmskih protagonista koji je važan za kritički diskurs i društvenu kritiku filma. U

²¹Pfeiffer,L.(2023,June22). Night of the Living Dead. Encyclopedia

Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Night-of-the-Living-Dead> (pristupljeno 16.3.2024.)

²²Ebert,Roger, (Siječanj 5, 1969). "Night of the Living Dead". Chicago Sun-Times.

Chicago(<https://www.rogerebert.com/reviews/the-night-of-the-living-dead-1968>), (pristupljeno 4.8.2024.)

samom scenariju ne spominje se da je Ben tamnoputi, no ono je bio jedan od najznačajnijih čimbenika filma. Ovaj odabir glumca bio je vrlo kontroverzan za 1968 godinu. Rijetko su postavljali tamnoputog glumca kao protagonista filma. Autor u dijalogu nije mijenjao ništa da pozove pozornost na činjenicu da je crnac. Etnička pripadnost u filmu bila je sasvim nevažna kada je postojala značajno veća opasnost izvan njihovih vratiju. No, sama činjenica da je protagonist crnac dodao još jednu razinu podteksta u film. Lik Bena konstruiran je iz pozitivnih karakteristika kao snalažljivog, hrabrog i simpatičnog crnca, koji se odvaja od prijašnjih stereotipnih prikaza, on je postao heroj za crnačku zajednicu.²³ Benova uloga do protagonista uzdizala se s njegovom pozicijom inteligentnog vođe koji vodi grupu do cilja. Alan Jones u svojoj knjizi "The Rough Guide to Horror Movies", pojašnjava kako je smrt likova, a posebno heroja Bena, pokazao publici nihilistički pogled koji je tada bio neobičan za ovaj filmski žanr.²⁴ Film je objavljen iste godine kada je ubijen Martin Luther King, te na jedan način simbolizira američku rasnu hijerarhiju i potlačenost Afroamerikanaca.

Osim rasnih tenzija vidljivi su i utjecaji Vijetnamskog rata koji je izazivao zbunjenost i razdvajanje u društvu. Film je snimljen ručnim dokumentarnim stilom, što je stvorilo atmosferu realnosti i neposrednosti sličnu ratu u Vijetnamu. Kako bi istaknuo kako su podjele zemlje na kraju dovele do daljnjih unutarnjih borbi, redatelj je u filmu stavio malu skupinu ljudi u seosku kuću sa zajedničkim ciljem preživljavanja. Unatoč njihovom zajedničkom cilju, skupina ima međusobne nesuglasice koje su eskalirale do fizičkog obračuna. Film prikazuje kaotično i užasno razdoblje u zemlji te pogoršanje nacionalne kohezije do koje je došlo tijekom Vijetnamskog rata. Horor elementi filma u sebi drže dublje i simboličke stavove o kojima gledatelji mogu kritički promišljati uz same osjećaje gađenja i straha koje film prouzrokuje. Zlikovci i smrt u filmu služe kao

²³okcoolros,(2022.)"Night of the Living Dead as Social-Political Horror", <https://rosietibbs-co-uk.medium.com/night-of-the-living-dead-as-social-political-horror-83c531b93d6e> (pristupljeno 8.2.2024.)

²⁴Jones, Alan (2005). The Rough Guide to Horror Movies. London: Rough Guides.

katalizatori za teror, no i za kritičku raspravu. Slikoviti prikazi smrti i agresivni načini preživljavanja od strane likova služili su kao kritika američkog društva 1960-ih. Film je jedan od najprepoznatljivijih ostvarenja društvene kritike i satire pod klasifikacijom horora. Autor je s političkim komentarima upotrijebio svoje vizualne elemente i priču za komentiranje američkog društva.

U ovom poglavlju kroz analizu filma „Noć živih mrtvaca“ prikazala sam društvenu i političku klimu u SAD-u koja se vrtila oko rase kasnih 60-ih. Osim rasnih tenzija, vidljive su i posljedice Vijetnamskog rata koji je utjecao na nasilje u filmu, ali i u stvarnosti. U sljedećem poglavlju proći ću kroz turbulentno razdoblje 70-ih godina.

2.4. VELIKO KRIZNO RAZDOBLJE 70-IH

Nakon optimizma iz 1960-ih, sa svojim seksualnim i kulturnim revolucijama, sedamdesete su predstavljale pad optimizma. Amerikanci su 70-ih godina prošli kroz razna krizna razdoblja, od siromaštva, povišene stope razvoda, naftnih štrajkova pa sve do afere Watergate i rata u Vijetnamu. Strah od uništenja tradicionalne obitelji nastavio se iz 60-ih., a religijska kriza bila je intenzivno prisutna tijekom 70-ih godina.²⁵ Seksualna revolucija i tinejdžeri koji su bježali od kuće kako bi se pridružili "hipijevskim" zajednicama zaprijetili su tradicionalnoj obitelji. Uspjeh feminizma iz 60-ih doveo je do nove generacije žena koje su se borile za jednako obrazovanje i jednake mogućnosti na radnom mjestu. U istom razdoblju fenomen matrijarhalnog kućanstva postajao je sve vidljiviji.²⁶ Iako je hipijevski pokret završio, zabrinutost oko integriteta tradicionalne obitelji ostala je prisutna. U razdoblju drugog vala feminizma žene su zahtijevale jednaka prava koji je povećao osjećaj loma unutar tradicionalnih obiteljskih struktura. Osjećaj loma unutar tradicionalnih obitelji bio je duboko povezan s percepcijom gubitka kršćanstva u Americi.

²⁵ Kaufman, Joshua, et al. (1969)“Runaways, Hippies, and Marihuana.” The American Journal of Psychiatry 126, no. 5

²⁶ Zaretsky, Natasha. (2007.),"No Direction Home: The American Family and the Fear of National Decline, 1968-1980.",The University of North Carolina Press

Konzervativni kršćani vjerovali su u važnost nuklearne obitelji u kojoj roditelji mogu prenijeti svoje kršćanske vrijednosti djeci, uspon feminizma i pokrete mladih iz 1960-ih i 1970-ih vidjeli kao uništavanje morala nacije temeljenog na obiteljskim vrijednostima.²⁷ Ideja da je kršćanstvo napadnuto pogoršana je i drugim čimbenicima poput odluke Roe v. Wade, koja je legalizirala pobačaj ili pokret za oslobođenje homoseksualaca nakon Stonewallske pobune 1969. godine. Uz kršćane, koji pobačaj i homoseksualnost vide kao grijeh, njihovo sve veće prihvaćanje u mainstream kulturi dovelo je do napuštanje obiteljskih vrijednosti.

U isto vrijeme došlo je do značajnog pomaka u popularnoj kulturi, nastala je sve veća popularnost horor filmova. Odražavajući široko rasprostranjene društvene osjećaje tjeskobe i strah za budućnost, filmovi strave bili su popularni jer su se bavili problemima s kojima su se ljudi mogli poistovjetiti. Vijetnamski rat bio je jedan od ključnih faktora u formiranju horor kinematografije 70-ih godina. Amerikanci koji su u tom razdoblju odrastali vidjeli su užase krvoprolića na televiziji koji su ukazivali na stvarno nasilje bez cenzure. Učinci izvještavanja o Vijetnamskom ratu odrazili su se na događaje u horor filmovima 1970-ih koji su imali veći fokus na užase iz stvarnog života. Osim osjećaja pada morala vezano uz gubitak religije, mnoge Amerikance je brinula ekonomska kriza koja je potresla tadašnje društvo. Popularnost tema u horor filmovima iz 70-ih otkrivaju dubok učinak društvene i ekonomske krize desetljeća. Filmovi poput „Egzorcist“a” i „Teksaskog masakra motornom pilom” poslužili su kao put kroz koji su se mladi ljudi identificirali. Horor filmovi tog doba bili su pokušaj da se izrazi osjećaj očaja koji su osjećali odrastajući u razdoblju koje je bilo definirano nepovjerenjem, turobnim uvjetima i prividnim očajanjem za budućnost. U istom razdoblju narušeno je povjerenje u američke institucije, američki neuspjeh u Vijetnamskom ratu, Watergate skandal i Nixonova ostavka potresli su američko društvo, što je dovelo do velikog nepovjerenja u vladu i institucije. Amerikanci su smatrali da više ne mogu vjerovati ni vlastitom predsjedniku, a društvena i ekonomska kriza, kojoj se činilo da nema kraja, dodatno je poljuljala njihovu vjeru u institucije. Među društvom nastao je vrlo snažan osjećaj da se društvo neće poboljšati.

²⁷ Sutton, Matthew Avery,(2012.),"Jerry Falwell and the Rise of the Religious Right: A Brief History with Documents, Bedford/St. Martins

U ovom poglavlju ukratko sam analizirala različite krize koje su pogodile američke građane 70-ih godina. Od ekonomske krize koja je pogodila cijelu naciju do religijske krize koja je bila povezana drugim feminističkim valom, porastom stope razvoda i drugih elemenata koje su ugrozile tradicionalnu američku obitelj. Upravo o religijskoj krizi i utjecaju drugog vala feminizma pričat ću u sljedećem poglavlju kroz analizu filma „Egzorcist“.

2.5. RELIGIJSKA KRIZA U FILMU „EGZORCIST“

„Egzorcist“ američki je horor film iz 1973. godine kojeg je režirao William Friedkin prema istoimenom romanu autora Williama Petera Blattyja. Film prati majku Chris i kćer Regan. Nakon što Regan uđe u pubertet, počinje se ponašati čudno te joj majka pokuša pomoći. Kod liječnika Regan je podvrgnuta mukotrpnim analizama, no niti jedan tretman joj nije pomogao. Nakon incidenta kod psihijatra, gdje ga je izvrijeđala i fizički napala, Chris potraži pomoć kod oca Karasa koji uz pomoć Merrina odluči izvršiti egzorcizam nad njezinom kćeri. Zloduh Pazuzu više ne opsjeda Regan, ali je oduzeo živote Karasa i Merrina.

„Egzorcist“ je savršen primjer kako se strah oko vjere i obitelji iz 60-ih nastavio i tijekom 70-ih godina. Novostečena popularnost horor žanra proizašla je upravo iz predstavljanja aktualnih društvenih strahova. Gledateljima je predstavljena moderna, matrijarhalna obitelj koja je postajala sve češća tijekom 70-ih, tu se na udaru našao tradicionalni prikaz obitelji. Majka Chris razvela se od muža, a Regan je dijete čiji otac nije prisutan u njezinom životu. Njena majka je jedina koja osigurava novac u obitelji, te je kao glumica fokusirana na svoju karijeru, što jako odstupa od tradicionalnog prikaza majke kao domaćice. Upravo u filmu nagovještaju da je Chris bila previše zauzeta svojom karijerom glumice umjesto da igra ulogu majke. U knjizi ju zloduh okrivljuje za opsjednutost Regan govoreći: „Ti si ta koja je to učinila. Da, ti i tvoja karijera ispred svega, tvoga muža, ispred nje“.²⁸ Likovi iz crkve također su prikazali obiteljsku razjedinjenost i „umiranje“ vjere. Otac Karras je ostavio svoju umiruću majku u siromaštvu da bi postao svećenik u drugom

²⁸ Blatty, William P. (1971.), „The Exorcist“, Harper & Row

gradu, počinje sumnjati u svoju vjeru i želi napustiti crkvu. Osim toga, Karrasova žrtva na kraju filma pokazuje njegovo ponovno stjecanje vjere. U filmu je izražena zabrinutost za mladež koja odrasta bez jakih obiteljskih veza i vjere. U konačnici tvrdi da je povratak kršćanstvu nužan za njihovo spasenje, što potvrđuje Karrasova žrtva na kraju filma.

Uspjeh „Egzorcist“a naveo je kritičare i znanstvenike da istraže njegov društveni utjecaj, naveli su tjeskobu građana kao posljedica kulturnih, političkih i društvenih previranja kasnih 1960-ih.²⁹ O tome je pisao Stephen King u knjizi „Dance Macabre“³⁰, gdje je opisao „Egzorcist“a kao društveni horor film, navodeći da vidi opsjednutu Regan koja za sredovječne gledatelje simbolizira otvorenu mladost koja prosvjeduje protiv Vijetnamskog rata. Peter Biskind u svojoj knjizi „Easy Riders and Raging Bulls“ opisuje film kao mušku noćnu moru ženskog puberteta.³¹ Pojavljujuća ženska seksualnost izjednačena je s demonskom opsjednutošću gdje za muške autoritete Regan mora biti vraćena u svoju nevinost. Primjećuje da je fokus filma na žensko tijelo kao mjesto užasa. Kada se njezino tijelo promijeni, Regan postaje netko drugi. Feminizam je privukao pozornost u raspravama o „Egzorcist“u gdje su film vidjeli kao reakciju feminizma u kojem zaposlenu samohranu majku ne mogu kontrolirati patrijarhalne vlasti. Jim McDermott u članku "The Making of The Exorcist" piše kako je autor u filmu jasno izrazio koje je mjesto žena u američkom društvu. Komentira Chrisino suočavanje s patrijahatom "Kamo god Chris ode, suočena je s patrijarhalnim figurama – liječnicima, svećenicima, detektivima – koji inzistiraju da su oni ti koji će shvatiti što se događa s Regan,..u međuvremenu ju dehumaniziraju, bockaju...".³²

O liku Chris komentirala je i profesorica komunikacija i studija medija na Sveučilištu Fordham, Jennifer Moorman. Usprkos svemu tome njezina uloga u filmu dramatično se smanjuje kad u filmu uđe Karras. Moorman komentira „Imamo ove prezentacije tradicionalnog muškog autoriteta – u ovom slučaju medicinskog establišmenta – koji pokušavaju potvrditi svoj autoritet, a njezino

²⁹McDermott,Jim (2019). "The Making of "The Exorcist"". America. <https://www.americamagazine.org/arts-culture/2019/10/25/making-exorcist> (pristupljeno 2.3.2023.)

³⁰ King, Stephen (1983). *Dance Macabre* (2011 ed.). Pocket Books.

³¹ Trimble, S. (2022). "A Demon-Girl's Guide to Life". In Vallese, Joe (ed.). *It Came From the Closet*. New York City: The Feminist Press.

³²McDermott,Jim , (2019.) "The Making of "The Exorcist"", op. cit.

majčinsko znanje je vrednije. Ali naposljetku je mora spasiti ovaj patrijarhalni autoritet. Mislim da je u konačnici ona vraćena na svoje mjesto: Regan je dijete razvoda, Chris je samohrana majka i kako bi spasila Regan ona mora postati sve više i više domesticirana, ona blijedi u pozadini priče kako bi Regan preživjela.”.³³ Zanimljiva je teza Creed, gdje u svojoj knjizi “The Monstrous-Feminine” proturječi prevladavajući feministički pogled na “„Egzorcist”a” inzistirajući na tome da je Pazuzu žensko i stoga je posjedovanje Regan samo po sebi feministički čin, razotkrivajući "nemogućnost muškog reda da kontrolira ženu čija se perverznost izražava kroz njezino buntovno tijelo", dok upravlja incestuoznom željom za svojom majkom.³⁴

U ovom poglavlju sam kroz analizu filma “„Egzorcist”” prikazala kompleksnosti religijske krize koja je pogodila mnoge amerikance 70-ih godina. Pokreti poput drugog vala feminizma ili prosvjedi za prava homoseksualaca su prkosili tradicionalnoj američkoj obitelji koja se osjećala ugroženo. Osim religijske krize u filmu je vidljiva i tjeskoba žena od kojih se očekuje da brinu za svoju djecu. Ukoliko se ne uklape u taj obrazac nailaze na neodobravanje i pritisak društva. U nastavku ću se dotaknuti filma “„Teksaški masakr motornom pilom”” i velike ekonomske krize koja je pogodila američke građane 70-ih godina.

2.6. EKONOMSKA KRIZA U FILMU “TEKSAŠKI MASAKR MOTORNOM PILOM”

SAD je tijekom 70-ih doživio jednu od najgorih ekonomskih kriza, plaće su stagnirale, a nezaposlenost i cijene su skočile u nebo. Mnogi su se pitali kako je došlo do tako velikog kolapsa. Barry Nielsen u članku "Stagflation in the 1970s" pojašnjava kako su do tada stručnjaci, koristeći prijašnje podatke, pretpostavljali da postoji stabilan odnos između nezaposlenosti i inflacije.³⁵ Kad bi nezaposlenost pala tada bi inflacija porasla i obrnuto. No tijekom 70-ih došlo je do stagflacije³⁶,

³³ Ibid,

³⁴Creed, Barbara (1993). *The Monstrous-Feminine: Film, Feminism, Psychoanalysis*. New York: Routledge.

³⁵Nielsen, Barry (2024.), “Stagflation in the 1970s” <https://www.investopedia.com/articles/economics/08/1970-stagflation.asp> (pristupljeno 25.7.2024.)

³⁶Dictionary.com <https://www.dictionary.com/browse/stagflation> (pristupljeno 23.7.2024.)

teškog ekonomskog razdoblja gdje radi nezaposlenosti i manjka potrošačke potražnje dolazi do sporog gospodarskog rasta, a cijene brzo rastu. Mnogi su se pitali kako je došlo do toga, a stručnjaci su analizom utvrdili da su jedan od razloga bili rat u Vijetnamu i propali sporazum Brettona Woodsa.³⁷ Već tešku situaciju pogoršao je ekonomski šok koji je uslijedio nakon arapskog naftnog embarga 1973. godine.³⁸ Politički nemiri značajno su pridonijeli američkim ekonomskim problemima, pogotovo nakon što su podržali Izrael nakon njihovog napada na Egipat i Siriju u ratu Yom Kippur. Tada je OPEC, Organizacija zemalja izvoznica nafte objavila embargo nad SAD-om. Film „Teksasčki masakr motornom pilom“ savršeno je prikazao bijedno razdoblje kroz koji su mnogi amerikanci prolazili.

Film je snimljen 1974. u režiji Tobe Hoopera te započinje u Teksasu, gdje mrtve životinje i leševi postavljeni poput strašila za ptice postavljaju bizarnu i zastrašujuću atmosferu. Mještani razgovaraju nerazumljivim naglascima, a ekonomska kriza koja je pogodila mnoge Amerikance zapustila je ruralne krajolike napuštenim farmama i klaonicama. U filmu pratimo grupu tinejdžera koji putuju kombijem, kada im putem ponestane goriva. Grupa se malo po malo razide te gotovo svi nastradaju od strane Leatherfacea osim jedne djevojke, Sally, koja u posljednjem trenutku pobjegne od njega. Film je doživio izuzetan uspjeh među publikom, kritičari su prepoznali nešto više od samog eksploatacijskog ostvarenja koje je bilo uobičajeno u to vrijeme. Gledatelji su vidjeli svojevrsni odraz duha tog vremena, gdje su Vijetnamski rat, Watergate afera i naftna nestašica stvorili atmosferu potpunog očajavanja i nepovjerenja u institucije. Puno se pisalo o ovom filmu s feminističke perspektive no u ovom radu se želim fokusirati na razarajuće posljedice ekonomske krize. Film odražava financijske poteškoće i stres s kojima se ruralna Amerika suočavala 70-ih godina te daje jasan prikaz ekonomske bijede uvođenjem autostopera koji priča kako je njegova obitelj radila u lokalnoj klaonici, i o posljedicama uvođenja novih tehnologija zbog kojih su mnogi ljudi izgubili posao. Caden Clover u svom članku “The Texas Chainsaw Massacre and The Rejection of Progressivism” povezo je Hooperov film s razdobljem u kojem je snimljen. Naveo je kako je Nixon u svom poznatom televizijskom obraćanju 3. studenog 1969. izrazio želju da ga

³⁷International Monetary Fund <https://www.imf.org/external/about/histend.htm> , (pristupljeno 23.7.2024.)

³⁸Digital History (2021.), “Oil Embargo”, https://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtid=2&psid=3358 (pristupljeno 25.7.2024.)

"tiha većina" podrži.³⁹ Ta poruka odnosila se na one građane koji se nisu pridružili demonstracijama protiv rata u Vijetnamu i koja se protivila kontrakulturnom pokretu. U filmu upravo obitelji Sawyer predstavlja tu radničku klasu.⁴⁰ Upravo ekonomsko raseljavanje uzrok je njihovog kanibalizma, pošto ubijaju kako bi zaradili za život. Sawyeri su žrtve slabljenja industrije i masovnog otpuštanja koje je bilo često u tom razdoblju te njihovi zločini proizlaze iz ekonomske bijede u kojoj žive. Film uz to prikazuje posljedice krize i težak put do oporavka. Zanimljiv je način na koji reagiraju na skupinu outsajdera, za njih su nasilna ubojstva jedino rješenje za uklanjanje prijetnji koja izaziva promjene. Odbijanje obitelji da prihvati promjenu i njihove reakcije prema outsajderima predstavljaju mračnu stranu američkog konzervativizma i komentar na odbacivanje progresivne ideologije. Ekonomske nevolje nepovratno su promijenile živote obitelj Sawyer i njihove posljedice će progoniti i Sally do kraja života.

U ovom poglavlju analizirala sam film "Teksasčki masakra motornom pilom" koji je na zanimljiv i morbidan način prikazao težinu ekonomske krize koja je pogodila mnoge amerikance niže klase.

³⁹ millercenter.org , <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-3-1969-address-nation-war-vietnam> (pristupljeno 17.4.2024.)

⁴⁰ Clover, Caden (2021.), "The Texas Chainsaw Massacre and The Rejection of Progressivism ", <https://popculturemaniacs.com/the-texas-chainsaw-massacre-and-the-rejection-of-progressivism/>, (pristupljeno 10.4.2024.)

3.ZAKLJUČAK

U radu sam prikazala kako je razvoj horor žanra usko povezan s društveno-političkim elementima u kojima su djela nastajala. Kontekst nastanka filmova izrazito je bitan, pogotovo u razdobljima društvenih kriza. Filmovi igraju ključnu ulogu u adresiranju društvenih strahova, te kao što su mnogi primijetili, sama popularnost žanra rasla je upravo za vrijeme velikih kriza poput Vijetnamskog rata ili za vrijeme važnih pokreta poput kontrakulture. Povijesna uloga čudovišta u filmovima strave mijenjala se kroz povijest gdje je kroz metafore prikazala aktualni strah društva. Nakon ukidanja Haysovog koda mnogim filmašima otvorio se put prema lakšem izražavanju i istraživanju tabua. Filmski medij pokazao se kao izrazito efikasna forma za izražavanje društvenih anksioznosti kroz povijest. Kroz analize ova četiri filma prikazala sam promjene koje su znatno utjecale na američko društvo. Od „Rosemaryne bebe“ koja se između ostalog bavila ženskoj podređenosti, majčinstvu i očekivanjima društva od žena, posljedicama ekonomske krize iz 70-ih u filmu „Teksaški masakr motornom pilom“ pa do simboličkog prikaza rasne hijerarhije i potlačenosti Afroamerikanaca u filmu „Noć živih mrtvaca“.

Kako su se vremena mijenjala tako su se mijenjali i društvene problemi. No, neki od njih su se vratili u 21.stoljeću. Radi pokušaja smanjenja ženskih prava, filmovi o majčinstvu značajno su u porastu. Jedan od najboljih primjera je film „Hereditary“ koji istražuje teme majčinstva kao stalne generacijske razmjene trauma. U SAD-u su zadnjih nekoliko godina narasle i rasne tenzije, pogotovo između policije i Afroamerikanaca. Film „Get Out“ postavio se kao kritika rasizma i povezanih stereotipa svojstvenih predrasudama prema crncima. Ovim radom htjela sam približiti čitateljima društvenu važnost filmova horor žanra kroz povijest, te specifičnim odabirom filmova htjela sam prikazati tadašnje društvene i kulturne preokupacije.

4. POPIS LITERATURE

1. Altman, R. (1984) "A Semantic/Syntactic Approach to Film Genre." *Cinema Journal*, vol.23.,no.3.University of Texas Press
2. Artyushenko Anna (2022.), "The Rise of the Occult in 1960s America", <https://www.byarcadia.org/post/rise-of-the-occult-in-1960s-america>, pristupljeno 7.2.2024.
3. Blatty, William P. (1971.), „The Exorcist“, Harper & Row
4. Creed, Barbara (1993). *The Monstrous-Feminine: Film, Feminism, Psychoanalysis*. New York: Routledge.
5. Clover, Caden (2021.), "The Texas Chainsaw Massacre and The Rejection of Progressivism", <https://popculturemaniacs.com/the-texas-chainsaw-massacre-and-the-rejection-of-progressivism/> / (pristupljeno 10.4.2024.)
6. Dictionary.com <https://www.dictionary.com/browse/stagflation> , pristupljeno 23.7.2024.
7. Digital History(2021.), "Oil Embargo", https://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtid=2&psid=3358, pristupljeno 25.7.2024.
8. Ebert, Roger (5.1.1969). "Night of the Living Dead". *Chicago Sun-Times*. Chicago, (<https://www.rogerebert.com/reviews/the-night-of-the-living-dead-1968>), pristupljeno 4.8.2024.
9. ekspresionizam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024., pristupljeno 5.9.2024.
10. EKSPRESIONIZAM. *Filmska enciklopedija (1986-90), mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. pristupljeno 5.9.2024.
<<https://filmska.lzmk.hr/clanak/ekspresionizam>>
11. Friedan, Betty (1963.), "The Feminine Mystique", W. W. Norton
12. Gordon, Donald E.(1987.), *Expressionism: Art and Ideas*. New Haven: Yale University Press
13. HAYSOV KODEKS. *Filmska enciklopedija (1986-90), mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024., pristupljeno 8.4.2024.
<<https://filmska.lzmk.hr/clanak/haysov-kodeks>>

14. International Monetary Fund <https://www.imf.org/external/about/histend.htm> , pristupljeno 23.7.2024.
15. Jones, Alan (2005). The Rough Guide to Horror Movies. London: Rough Guides.
16. Kaufman, Joshua, et al. (1969)“Runaways, Hippies, and Marihuana.” The American Journal of Psychiatry 126, no. 5
17. King, Stephen (1983). Danse Macabre (2011 ed.). Pocket Books.
18. Kracauer,Siegfried (2004).”From Caligari to Hitler: A Psychological History of the German Film”,Princeton University Press.
19. Library of Congress “The African American Odyssey: A Quest for Full Citizenship” <https://www.loc.gov/exhibits/african-american-odyssey/civil-rights-era.html> pristupljeno 24.7.2024.
20. McDermott, Jim (2019). "The Making of 'The Exorcist'". America. <https://www.americamagazine.org/arts-culture/2019/10/25/making-exorcist>, pristupljeno 22.3.2024.
21. millercenter.org, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-3-1969-address-nation-war-vietnam>, pristupljeno 17.4.2024.
22. Nielsen,Barry (2024.),“Stagflation in the 1970s” <https://www.investopedia.com/articles/economics/08/1970-stagflation.asp>, pristupljeno 25.7.2024.
23. okcoolros(2022.)"Night of the Living Dead as Social-Political Horror", <https://rosietibbs-co-uk.medium.com/night-of-the-living-dead-as-social-political-horror-83c531b93d6e> pristupljeno 8.2.2024.
24. Peterlić, Ante (2008.), “Povijest filma-rano i klasično doba”, Hrvatski filmski savez
25. Pfeiffer,L.(2023,June22). Night of the Living Dead. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Night-of-the-Living-Dead> pristupljeno 16.3.2024.)
26. Portner,Dave(2015.)"Don't Call John Carpenter A Horror Movie Director, Says John Carpenter",.Interviewmagazine,,<https://www.interviewmagazine.com/film/john-carpenter-halloween-horror>, pristupljeno 15.1.2024.
27. Roszak,Theodor (1969.), „The Making Of a Counter Culture“,Doubleday & Co

28. Skal, David J. (2001.) ,”The Monster Show: A Cultural History of Horror”,Farrar, Straus and Giroux
29. Sutton, Matthew Avery,(2012.),"Jerry Falwell and the Rise of the Religious Right: A Brief History with Documents,Bedford/St. Martins
30. Trimble, S. (2022). "A Demon-Girl's Guide to Life". In Vallese, Joe (ed.). It Came From the Closet. New York City: The Feminist Press.
31. Zaretsky, Natasha. (2007.),"No Direction Home: The American Family and the Fear of National Decline, 1968-1980.",The University of North Carolina Press
32. Wilson,Karina(2005.)"The First Silent Horror Movies",
<https://horrorfilmhistory.com/wp/silent-horror-movies/>, pristupljeno 13.1.2024.
33. Weinstock, Jeffrey Andrew, (2017.),"The Cambridge Companion to American Gothic", Cambridge University Press.).

5.POPIS ILUSTRACIJA:

5.1.SLIKE:

Slika 1 9.str.

Slika 2. 10.str.

6.MEDIJSKI IZVORI

Hooper ,Tobe (1974.),„Teksaški masakar motornom pilom”,igrani film

Friedkin, William (1973.),„Egzorcist",igrani film

Polanski,Roman (1968.),„Rosemaryna beba”,igrani film

Romero ,George A. (1968.),„Noć živih mrtvacu",igrani film

Wiene, Robert (1920.), “Kabinet doktora Caligarija”, igrani film

6.SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Ovaj rad bavi se povezanošću društvenih promjena i filmova strave te obuhvaća analizu teorija Kracauera i Skala koji su upravo u svojim radovima pisali o toj povezanosti. Uz proučavanje teorija i drugih povezanih literatura, rad sadržava i analizu sljedećih filmova „Noć živih mrtvaca”, „Rosemaryna beba”, „Egzorcist” i „Teksasški masakr motornom pilom” kroz koje sam prikazala različite društvene krize koje je američko društvo prošlo tijekom 60-ih i 70-ih godina. Rad uz to postavlja tezu da društvene promjene imaju utjecaj na film koji je kroz horor žanr reflektirao društvene strahove prouzrokovane krizama te je sama svrha rada bila prikazati upravo tu povezanost društva s filmskim medijem. Pišući rad sagledala sam kontekst stvaranja filmova, povijesni utjecaj na društvene promjene i reakciju društva.

Ključne riječi: društvena kriza, „Egzorcist”, film strave, „Rosemaryna beba”

This paper deals with the connection between social changes and horror films and includes an analysis of the theories of Kracauer and Skala, who wrote about this connection in their works. In addition to the study of those theories and other related literature, the paper also contains an analysis of the following films "Night of the Living Dead", "Rosemary's Baby", "The Exorcist" and "Texas Chainsaw Massacre", through which I presented different social crises that American society went through during the 60s and the 70s. The paper also puts forward the thesis that social changes have an impact on the film, which through the horror genre reflected social fears caused by crises, and the very purpose of the work was to show exactly this connection between society and the film medium. When writing the work, I will look at the context of creation films, historical influence on social changes and society's reaction.

Keywords: social crises, "The Exorcist", horror movie, "Rosemary's baby"